

Overweging EUG 6 oktober 2019
Marie Hansen-Couturier
Thema: De mens is als een boom
Cyclus: Hildegard van Bingen

Mensen van God,

De eerste keer dat ik spierpijn kreeg van het geloof, was in de oecumenische kloostergemeenschap van Taizé in Frankrijk.

Een week lang drie kerkdiensten per dag, zittend op de grond of af en toe knielend: op den duur ga je dat wel voelen.

Die week in Taizé, meer dan tien jaar geleden, was voor mij de eerste keer dat ik gelovig-zijn ook in mijn lijf kon voelen.

Gelovig-zijn werd daar voor mij, op die heuvel in Frankrijk, heel concreet en tastbaar.

Juist ook in het alledaagse leven.

In een hand op je schouder op het goede moment, in samen zingen in de kerk en in de rij voor het eten, zelfs in het samen wc's schrobben en zo je steentje aan het gemeenschapsleven bijdragen.

Gelovig-zijn werd in die week iets alledaags, en iets waar mijn lijf een rol in speelde.

Geloven met lijf en leden: vanuit mijn protestantse achtergrond ben ik dat 'van nature' niet zo gewend.

Geloof: dat gaat in eerste instantie over je ziel, je geest – toch?

De teksten die we vandaag in deze viering horen, zeggen ons iets anders.

De mens is als een boom, hoorden we.

En zij is een samenspel van lichaam, ziel en zintuigen.

Het zijn oude teksten, die van Hildegard van Bingen – en die van Psalm 1 nog veel meer.

Het zijn teksten waarin het beeld van die boom een centrale rol speelt, en het concrete leven van de mens.

Makkelijke teksten zijn het geenszins, zeker niet voor onze 21^e-eeuwse oren.

Wat zegt het ons als gemeenschap hier en nu, dat wij 'als bomen' zijn?

Wat zegt mij dit, als mens tussen alle dagelijkse ditjes en datjes, dat geloof concreet en tastbaar kan zijn en dat mijn lijf daar een rol in speelt?

Kunnen we daar als gemeenschap iets mee – en kun je daar zelf iets van meenemen straks, je dagelijks leven weer in?

Dat zijn de vragen waar ik in deze overweging met jullie bij stil wil staan.

Vandaag is het de eerste zondag in de cyclus over Hildegard van Bingen. Hildegard, de kerklerares, abdis, mystica, musicus: een veelzijdige en inspirerende vrouw.

We lazen uit de Scivias, waarin een aantal van haar visioenen zijn opgetekend. Scivias, dat betekent zoveel als: ken de wegen van de EEUWIGE.

Door de visioenen die zij krijgt, krijgt Hildegard af en toe stukjes inzicht in die wegen van God – kennis over het leven en hoe dat in elkaar zit.

Het zijn stevige visioenen, die vragen om lezen en nog eens lezen.

In de voorbereidingsgroep ontstond bij ons, toen we het eerste tekstgedeelte (18) lazen, meteen de behoefte om het uit te tekenen.

Zo gezegd, zo gedaan en dat hielp! (tekening bij Hetty te verkrijgen 😊)

We zagen: ziel, lichaam en zintuigen staan met elkaar in verband.

Duidelijk is dat ze een geheel vormen, deze drie ijkpunten:

- Ziel

- zintuigen

- lichaam

– en de ziel kun je dan nog onderverdelen in haar twee ‘armen’, verstand en wil.

Al deze ‘onderdelen’ zijn nodig om het systeem als geheel – de mens! – te laten werken en in balans te houden.

Om een evenwichtig mens te zijn, hebben we zowel wil als verstand, zowel ziel als ook zintuigen en lichaam nodig.

Maar ziel, lichaam en zintuigen doen méér dan alleen een geheel vormen.

Ze beïnvloeden elkaar ook wederzijds en staan zo in voortdurende wisselwerking met elkaar.

Oftewel: wat er met mijn zintuigen gebeurt – wat ik zie, voel, ruik, proef - heeft invloed op mijn lichaam en mijn ziel.

En ook: wat er met mijn ziel gebeurt, heeft invloed op mijn lichaam én mijn zintuigen.

Groot verdriet kun je tot in elke vezel van je lijf voelen.

Enorme boosheid kan je blik vertroebelen, kan zorgen dat het eten je niet meer smaakt.

Deze drie-eenheid van ziel, lichaam en zintuigen is voortdurend met en in ons aan het werk, zegt Hildegard.

De mens is een systemisch geheel, een eco-systeempje op zich.
In eerste instantie kan dat kil en maakbaar aandoen: de mens als systeem.
En dan volgt ook nog die vreemde vermaning: “Mens die niet het kruim van het merg bent, let op de wijsheid van de Schriften!”

‘Niet het kruim van het merg zijn’, dat betekent zoveel als ‘(nog) niet de wijsheid in pacht hebben.’

Kortom: als je (nog) niet zo slim bent, hou je dan aan de wijsheid van de Schriften.

Het zou kunnen dat Hildegard hier in eerste instantie niet tegen ons, maar tegen zichzelf spreekt.

Zij had wel scholing gehad, maar beschouwde zichzelf desondanks niet als geleerd.

Zo kunnen we deze zin als *friendly reminder* lezen:

als je het niet meer weet, ga dan maar terug naar wat jij als bron van wijsheid beschouwt – in Hildegard’s geval de Schriften.

Al doet deze tekst van Hildegard in eerste instantie wat systemisch aan, en vraagt hij om een paar keer lezen – zweverig of vaag is het geenszins.

Uit beide teksten van Hildegard spreekt een heel aardse, gewortelde spiritualiteit.

Ook in tekst 26 zien we dat terug, zeker in het beeld van de boom.

Weer is er sprake van een organisch geheel, van een systeem dat al haar onderdelen nodig heeft.

Het menselijk lichaam kan niet zonder de ziel, zegt Hildegard.

Dat zou zijn als een boom zonder groeikracht, bloesem en vrucht.

Een zielig, verpieterd stompje boom.

Maar die ziel, die behelst ook verstand en wil.

Het gaat dus niet alleen om gevoel en emotie, maar óók om ratio.

Je moet jezelf, met al je gevoel en emotie en lijf, ook een beetje in toom kunnen houden.

Luisteren naar je ziel kan dan ook zijn: verstandige keuzes maken, als het gaat om milieubewustzijn bijvoorbeeld.

Eigenlijk kun je wat Hildegard zegt, met een gangbare samenvatten: het gaat om balans.

Als je maar ‘in balans’ bent...

Tegenwoordig kunnen we van alles doen om in balans te zijn of blijven: balans-diëten, balans-yoga, balans-sporten, balans-retraites...

Dat klinkt hip en een beetje vermoeiend - en zo bezien is wat Hildegard zegt

niet heel vernieuwend.

(in haar tijd en context van de Middeleeuwen trouwens wel!)

En die spiritualiteit dan?

Gelovig zijn met lijf en leden, waar krijgt dat een plaats in bijvoorbeeld het beeld van de boom?

Hildegard spreekt zich daar niet concreet over uit.

Het gaat haar meer om hoe de mens in elkaar zit, dan hoe zich dit tot God verhoudt.

Maar als we ervan uit gaan – zoals Hildegard dat in haar tijdsgeest deed – dat de mens zich hoe dan ook altijd tot God verhoudt, wordt duidelijk dat het hele systeem daarin mee moet doen.

Ziel, lichaam en zintuigen.

Het een kan niet zonder het ander: om te leven, en om te geloven.

Geloof is dus niet iets dat alleen de ziel aangaat, maar ook je zintuigen en je lijf.

Hetty zei het al aan het begin van de viering: kom je óók met je lijf naar de kerk?

Doet dat mee in de dienst, of parkeer je het bij de deur en zitten we hier als 'hoofden op pootjes' bij elkaar?

Die vraag kun je jezelf trouwens op willekeurige momenten van een willekeurige dag stellen – ik ben zelf altijd weer verbaasd en een beetje verbijsterd hoe veel tijd ik als hoofd-op-pootjes door mijn dagelijks leven sjees...

Ook in Psalm 1 gaat het in de basis om balans.

Zoals voor Hildegard de Schriften een bron van wijsheid zijn, zo zegt ook deze Psalm: verdiep je in de wetten van de EEUWIGE, dan zal het je goed gaan.

Dan blijf je in balans, raak je niet van het goede pad.

In de basis gaat het om balans.

Als we dat naar ons eigen leven willen vertalen, is de eerste vraag: wat houdt jou in balans?

En: wat is voor jou een bron van wijsheid, waar ga jij naartoe als je wilt 'aarden'?

Dat kan natuurlijk de Bijbel zijn, of een ander boek.

Het kan ook een wandeling door het bos zijn, of het opzoeken van een plek waar water stroomt.

Het alleen-zijn in stilte, of juist het opzoeken van andere mensen en delen wat

er in je omgaat.

Wat zorgt ervoor dat jij als 'ecosysteempje' goed blijft functioneren?
Dat jouw ziel, lijf en zintuigen in balans zijn?

Dat zijn vragen die ons allemaal aangaan.
Individueel, maar ook als gemeenschap.
Hildegard's opvattingen over hoe de mens in elkaar zit, staan altijd in verband met een groter, kosmisch geheel.
Zoals de mens een systeem op zich is, staat de mens ook altijd in verbinding met alles om zich heen.
Wij staan in verbinding met elkaar en met al wat leeft.

Daarom is dat balanceren niet iets dat we alleen hoeven te doen -
maar is de gemeenschap bij uitstek een plek om elkaar die vragen eens te stellen.
Zodat we samen telkens weer kunnen kijken hoe we het geloof concreet kunnen maken,
hoe ons geloof tot uiting komt met ziel en zintuigen en lichaam.

Daarbij hebben we de mazzel – of de pech –
dat het niet zo eenvoudig wordt als samen de WC's van de Janskerk te schrobben, zoals we dat op de heuvel in Taizé deden.
Maar samen zingen, dat doen we.
Brood breken en met elkaar delen, dat doen we.
Elkaar aankijken, elkaar aanraken en de vrede wensen: dat doen we.
Samen zoeken naar manieren waarop we kerk in en voor de stad zijn: dat doen we.

Laten we dat doen, en blijven doen.
Laten we elkaar vragen blijven stellen,
en elkaar eraan herinneren dat we méér dan hoofden-op-pootjes zijn.

Zodat dat wat we doen en aanpakken, tot bloei kan komen – zoals Psalm 1 zo prachtig zegt.

Zodat onze voeten stevig wortelen in de aarde,
en onze takken mogen blijven groeien naar het Licht.

Dat het zó mag zijn: amen.